

PRIČEVANJE O REŠITVI PRED ANGLEŠKO IZDAJO IN VOJNIM ZLOČINOM

Čas: Po koncu druge svetovne vojske in uspele komunistične revolucije v Jugoslaviji v zadnjih dneh maja 1945.

Kraj: Vetrinj pri Celovcu, Koroška, Avstrija pod britansko vojaško zasedbo. Vojaško in civilno begunsko taborišče.

PRIČEVALEC: Branislav Rebozov, rojen v Sevnici 127, dne 8. julija 1926, študent gimnazijec. Najprej prisilni mobiliziranec v partizane (v Kočevski ali IV. bataljon, pozneje v topniški oddelek do pobega pri Brodu na Kolpi), skupaj od 9. septembra do 27. novembra 1943. Po pobegu prostovoljec pri domobrancih (na Gradu, v Grosupljem, na Igu, nazadnje v velikolaškem udarnem bataljonu do bega iz Vetrinjskega taborišča) skupaj od decembra 1943 do 27. maja 1945.

POJASNITEV: Kar bom tukaj zapisal po spominu, sem osebno doživel in je v moje nadaljnje življenje takrat skoraj 18 letnega domobranca vtisnilo neizbrisljive sledi. Vse to doživeto sem, ko je bilo v mojem spominu še sveže, mnogokrat pripovedoval rojakom v begunskih taboriščih in tujcem v Avstriji in Italiji, pozneje pa v Argentini.

POROČILO

Po zmešnjavnem umiku skozi Tržič in ljubeljski predor mimo Borovelj in preko dravskega mostu - kar sem opisal v prejšnjih poglavjih - sem se z ostalimi, predanimi ter razoroženimi domobranci in množico civilnih beguncev na kmečkih vozovih, s kolesi in peš utaboril na Vetrinjskem polju v bližini tamkajšnjega samostana in bližnjega malega jezera.

V neposredni bližini polka, kateremu sem pripadal, je taboril srbski prostovoljski korpus, katerega poveljnik je bil srbski general Radomir Tatalović. Med temi se je nahajal (tudi boril v Srbiji) Slovenec iz Štajerske ter znan pesnik Dimitrij Jeruc. Ta je bil od svojih dijaških let član jugoslovanskega gibanja Zbor, katerega ustanovitelj in voditelj je bil Dimitrij Ljotić, nekdanji minister v kraljevi jugoslovanski vladi, globoko veren pravoslavni kristjan, kulturno izredno razgledan intelektualec in politik. Ker je bil v svojih jugoslovansko monarhistično ter krščansko usmerjenih spisih zelo kritičen do masonskega-židovskega protikrščanskega vpliva na svetovno, evropsko in balkansko politiko in gospodarstvo, so ga njegovi nasprotniki smatrali za nacistično usmerjenega. Zbor je imel svoje pristaše tudi v Sloveniji; rekli so jim zborišči ali ljotičevci. Med komunistično revolucijo so imeli velik vpliv v protibolševiškem taboru in boju .

Moji nadrejeni so me kot domobranca študenta poslali iz domobranske postojanke v Grosupljem, v kateri sem služil od prvih dni januarja do jeseni 1944. leta (pod poveljstvom nadporočnika Šparhaklja, poročnika Kerna in Franceta Kužnika in drugih of.) na kratek prosvetarski tečaj na Propagando v Ljubljani. Vodil ga je Izidor Cergol. Teme predavanj so bile o boljševizmu ter njegovi povezanosti z masonstvom ter svetovnim židovstvom (vendar ne v smislu nacizma, rasišičnega antisemitizma oz. antijudovstva, ampak s perspektive krščanskega gledanja na življenje in svet. Po tem tečaju, ki mi je po 6 letni strogi katoliški vzgoji v salezijanskih zavodih na Selu, v Veržeju in na Rakovniku v Ljubljani posredoval neko prvo politično obzorje, sem se pri domobrancih začel družiti v prijateljstvu z zborišči. To ni bilo vseč mojim zavodskim predstojnikom, usmerjenim stražarsko ali katoliško akcijsko, politično pa opredeljenim za katoliško (klerikalno) SLS (Slovensko ljudsko stranko).

Salezijanci so tudi pričakovali od mene, da bi postal duhovnik in ljubosumno gledali, s kom se družim sploh. Ko me je nekega dne na nasprotnem pločniku v Ljubljani videl moj svetnik v družbi z neko punco, žensko, s katero sem imel po 6-tih letih prvi neposredni stik, mi je s svojim pogledom dal znamenje, da sem zasačen, kar mi je takoj spremenilo počutje grešnosti. Bil sem domobranec z dušo in telesom, ni mi prišlo na misel, da bi moral biti tudi "naš" in "pravi", kar je bilo v tistem času v slovenski katološki in liberalni kulturi navada in pogoj sine qua non prave ali zgrešene načelnosti (takratnega fundamentalizma).

Iz tistega časa pa ohranjam v spominu kot najboljše ljudi v svojem življenju prav zborashe, ki sem jih spoznal v tistem času: Očetovsko dobrega, resnega, razgledanega Vladota Menarta in njegovega brata Janeza s sestro Zlato, pozneje poročeno z zborasem Abramom; brata Terčiča Stojana in Milkota s sestro Sonjo, pozneje poročeno s Hotimir Gorazdom; blagohotnega in zelo inteligentnega Iveka Vadnjala, poštenjaka v vseh ozirih, vzora strpnosti, morda preveč idealista; učitelja Miloša Preglja, rojaka s Štajerskega, s številno in v vseh ozirih vzorno družino; Ljerka Urbančiča, prvega neustrašenega protiboljševiškega zastavonoše slovenske zastave na povorki Slovencev protikomunistov po središču od nacistov okupirani Ljubljani; pesnika Dimitrija Jeruca, Dušana Kratnarja, Holija in druge. Ti so mi stali moralno ob strani tudi v begunstvu, kar ne morem reči o zagnanih katoličanih v emigraciji.

Nekdo (verjetno je bil prav D. Jeruc) me je takrat v Vetrinju povabil na predavanje generala Radomira Tatalovića. Bilo je v drugi polovici meseca maja 1945, ko se je že govorilo, da nas bodo Angleži premestili v Italijo. General Tatalović je predaval na prostem pred vhodom v svoj šotor, sedeč na leseni zasilni klopi, z rokama naslonjen na svoja kolena in obkoljen od po deh posedenih prostovoljcih. Čisto po domače. Srbi so me na predavanje prijazno sprejeli in mi dali čast, da sem mogel osebno spoznati in pozdraviti generala Tatalovića. V spomin o tem Srbu ter komandantu Srbskega prostovoljskega korpusa so se mi vtisnili njegova človeška toplina in preprostost, umirjena, razločna, jasna govorica in prodorna, izredno inteligentna analiza takratnega našega begunskega položaja, ki je bil zame in za vse ljudi na Vetrinjskem polju najbolj moreča neznanka. Kajti nam domobrancem, ki smo sicer morali vsak dan uriti kot Slovenska narodna vojska, ni v času našega taborjenja na Vetrinjskem polju niti enkrat samkrat govoril kdo od naših voditeljev ali poveljnikov, in tudi jaz, kot prosvetar, nisem od njih dobil nobenih navodil ali informacij, kaj naj bi pred zborom govoril. Vse to se je vršilo po krožečih govoricah: Slišal sem, pravijo, rekli so mi, od tega sem slišal, ta in ta mi je povedal itn. V bližnji samostanski cerkvi, vedno polni nas vojakov in naših žensk begunk z otroci, ali pri slavnostni maši - ki se je vršila slovesno in na dvignjenem odru sredi vetrinjskega taboriščnega polja, da se je lahko videl visoko v nebo - pa smo pri pridigi spet poslušali sempiterno pridigarske nauke in nasvete, naj zaupamo v Boga in v Devico Marijo in sprejmemo vse trpljenje kot božjo preizkušnjo, vsekakor dobre in pametne nasvete, ampak nasvete, ki so vedno primerni za vse stiske na tem svetu v vseh časih. Kot sem že zapisal v prejšnjem poglavju, odkar sem šel iz Ljubljane, sem prisostvoval le enemu takemu informativnemu nagovoru, namreč generala Franca Krenerja, postavljenega od NO za našega vrhovnega poveljnika, nagovora, ki ga je imel ta človeček z balkona svoje najete vile na nas umikajoče se ter še oborožene domobrance, sklicane skupaj pod vilo na cesti pri Borovljah, v jutru dan po znani slavni bitki. Njegov kratki govor sem že takoj pozabil, nisem pa mogel iz tega nagovora nikoli pozabiti njegovih besed, ki so povedale vse tudi o Krenerjevi govorniški sposobnosti: "Domobranci, ne bojte se ničesar! Gremo v ujetništvo, toda v ujetništvo, kjer boste jedli bel kruh in čokolado!" (Lačni in izčrpani kot smo bili od dolgega marša čez obstreljevan in bombardiran Ljubelj, se je ta zagotovitev zdela v želodcu in v ustih takrat sladka, kmalu pa se je izkazala za požiranje prahu, solz, lastnega seča in krvi.)

Od predavanja generala Tatalovića mi je ostalo v spominu bistveno. Ker sem kot prosvetar že naslednji dan po predavanju pred zborom ponovil, pozneje pa isto mnogokrat pripovedoval v družbi v begunskih taboriščih v Avstriji in Italiji, pozneje tudi v Argentini, med rojaki in Argentinci, po službah ali kjer koli, kjer je pogovor nanesel na drugo svetovno vojno v Evropi ali komunistično revolucijo v Sloveniji. Tolikokrat pripovedovani spomini, so se mi utrdili v spominu.

General Tatalović je v svojem kramljanju prepričljivo prikazal, da dotlej ni bilo od strani Angležev niti enega samega znaka, da bi lahko kdorkoli sklepal, da bi imeli Angleži do nas kakšne simpatije, kaj šele da bi nas smatrali za zaveznike. Resnici na ljubo, Angleži bi lahko to spoznali prav pri slovesni maši, ki se je vršila sredi taboriščnega prostora in sredi celotne domobranske oz. slovenske narodne vojske, klečeče pri povzdigovanju ... (To navajam, ker mi ni znano - in tudi Angležem je moralo biti neznano - da bi nacisti ali komunisti kdaj klečali pred krščanskim oltarjem pri službi bozji (v takšni zbranosti.)

Prav nasprotno, Angleži (če bi bili kristjani in demokrati, bi se vsaj z značajem zasebnosti lahko k službi božji pridružili) niso hoteli sprejeti naših predstavnikov, niti iz formalnosti ne ali iz vljudnosti, niti ne iz same radovednosti, da bi zvedeli, kaj bi jim povedali, kako bi se jim predstavili, kdo da smo in kaj hočemo. Postopali so do nas poniževalno in zaničljivo, kot nekdo, ki te ne mara niti videti. S tem v zvezi je general Tatalović naštel vrsto dejstev, takrat očitnih, o angleškem zadržanju. Glede naše premestitve v Italijo, o kateri se je ze začelo govoriti od prvih dni v taborišču, pa je parkrat opozoril, da moramo biti previdni, ker ni izključno, da nas Angleži izročijo Titu. Omenil je, da kot so perfidno prenesli zavezništvo in vojaško pomoč od prej priznanega Draže Mihajlovića na Tita, se bodo morda tudi zdaj obnašali. Opozoril je, da si je težko zamisliti, da si ne bi neka zmagoslavna okupacijska vojaška sila, kot je bila takrat v Avstriji britanska, ne dovolila razkošja, da bi formalno sporočila predstavnikom take množice predanega vojaškega in civilnega prebivalstva pod svojo okupacijsko odgovornostjo, ki jih je zaprosilo za zaščito pred znanimi boljševidničnimi maščevalnimi metodami, da jo bo zaščitila ter premestila v Italijo, tembolj ko bi bil to njihov resnični namen. Morda niso hoteli takega zločina storiti dvakrat. Tega sporočila Angleži niso dali, je poudaril, in poniževalno ignoriranje naših predstavnikov ni moglo izražati nobene njihove dobronamemosti. Nasprotno pa je opozoril, je bilo videti okoli taborišča svobodno gibanje partizanov, na britansko vojaško poveljstvo v Celovcu pa prihajati in odhajati nasmejane visoke vojaške Titove oficirje. Zaupljivega formalnega sporočila niso izročili do zadnjega dne. (Nazadnje pa je bil to le na listič napisan ter nepodpisan ukaz nekega nižjega angleškega brigadirja, da se morajo vsi domobranci vkrcati na določene tovornjake ob določenih urah in določenih mestih, celo, da mu mora naš komandant pri tem pomagati, ker da ne bi želel pri tem uporabiti sile, če se ne bi tega povelja izvršilo. Opomba moja.) Odkrito, moral je biti slep ali bedak ali popolnoma izven realnosti tega sveta, ali strahopetnež, kdor ni iz takega ukaza razpoznal namernosti izdajstva.

Ko sem jaz pred zbranimi domobranci v svojem govoru - verjetno mladostno nezrelim, čustvenim, zaletelim - ponovil misli in opozorila generala Tatalovića, me je po končanem govoru, ko so se domobranci razhajali, presenetil moj komandant polka, stotnik Ivan Boh in mi ukazal neprijazno, naj stopim za njim v njegov šotor. Čim sem vstopil, je spustil vhodno zaveso in se visok, kot je bil, obrnil se višje proti meni in mi v obraz zagrozil: «Brane! Če te bom jaz še enkrat slišal govoriti proti Angležem, ti bom vse zobe izbil! Si me razumel?»

Jaz sem osupnil. Hotel sem se mu upravičiti, da sem bil prejšnji dan pri Srbih povabljen na predavanju generala Tatalovića o našem položaju, da, kar sem govoril pred zborom, je bila

moja ponovitev Tatalovičevih pogledov znanega generala.. Boh me ni hotel poslušati, strogo me je odslovil, skoraj porinil iz šotora.

Sicer je bil do mene vselej korekten, prijazen in zaupljiv nikoli. Izkušen in odličen vojak in oficir kot je bil, je videl v meni študenta-smrkavca, ki so mu ga poslali iz Ljubljane ljotičevci iz Rupnikovega kroga.

Dejstvo je, da so Angleži po dveh ali treh dneh po tem predavanju odpeljali iz Vetrinja s skupino slovenske vojske, policije ter komore v roke komunistom v Jugo prve prav srbske prostovoljce z generalom Tatalovičem vred ...

Zakaj prav njih prve? In zakaj z njimi prve prav domobranksko komoro in policijo, ko bi ju lahko pri preseljevanju v Italijo priključili kateri koli drugi slovenski enoti? To in tako izročanje Angležev ni moglo biti izvršeno brez dobro izdelanega načrta med Angleži (danes vemo, da iz gotovega centra v Caserti v Afriki) in Titovimi vojaškimi predstavniki v Celovcu. Ali so slovenski predstavniki takrat analizirali vse to, zakaj tak vrstni red transportov, če se jim je že zdelo povelje za vkrcanje domobrancev na tovornjake smrti nepomembna?

Po nesrečnem odhodu domobranske komore ter policije in srbskih prostovoljcev - in tisti dan tudi že prvega domobranskega transporta(!) - je postal del vetrinjskega polja prazen, razredčen, da sem s svojega mesta lahko videl do prvih hiš Vetrinja v smeri proti cesti, po kateri smo prišli v Vetrinj. Sam Bog ve, kaj me je tisti dan - ne spomnim se, ali je bila nedelja ali ponedeljek - nagnilo, da sem se napotil v tisto smer, kamor dotlej še nisem šel nikoli. Zaskrbljenost se je v taborišču izražala na vseh obrazih, tudi nastala redkobesednost med vojaki, ki je povzročala v meni neko tesnobno dolgočasje? Morda sem želel, popolnoma sam, kot sem bil v svetu, najti kje družino (Bidovec), beguncev iz bližine Kranja, s katero sem prenočeval na golih tleh v neki dolgi ozki veži neke obcestne hiše v Tržicu na umiku čez Ljubelj, ali družino Čop iz Gorenjske, ki so bili do mene v tisti množični nesreči tako prijazni, morda sem hotel najti kakega zavodskega sošolca, prijatelja in domobranca ...

Bilo je v popoldanskih urah. Spomnim se toplega majskega sonca. Hodil sem odsoten z mislimi, kje se jaz pravzaprav nahajam na svetu, pozoren le, če bi ugledal kje kak znan ali vsaj lep obraz. Nobenega ni bilo med redkimi, ki sem jih srečal, ali videl daleč med šotori. Tako kmalu dospem v bližino neke enonadstropne hiše, bolje do njene bele visoke zunanje stranske stene brez oken. Pred njo že od daleč zagledam na pohojenem travniku dva srbska vojaka. Takoj sem ju spoznal po njuni uniformi za srbska prostovoljca. Bilo je, kot bi bil na mah postavljen pred njiju. Pogled se mi je ustavil na bolj oddaljenim, ki mi je že od daleč vzbudil pozornost, ker se je čudno obračal na enem in istem mestu okoli sebe kot *ojesi* in se z obema kvišku iztegnjenima rokama usmerjal visoko v nebo in oziral po njem sem in tja, vmes pa nekaj zateglo, nerazumljivo mrmral. Že bližje sem zapazil, da je bila njegova vojaška rjavkasto zelena suknja, v kateri je bil oblečen, po levi prsni strani krvava, pod robom suknje pa, kjer so se mu videle hlače in je imel kos hlačnice odtrgan, mu je tekla po nogi v čevelj po strnjeni še sveža kri. Vsakič, ko se je siromak obrnil proti soncu, se je kri zasvetila. Oblila me je rahla groza. Revež je bil tako zatopljen v nebo, da ni videl ne svojega sonarodnjaka ne mene, verjetno ne več niti sveta krog sebe, ampak je v svojem svetu, kot kak svečenik neznan vere, mrmral proti nebu s čudnim, nečloveškim glasom svojo molitev. Kar sem mogel razumeti od njegove zmešane srbske govornice, je bilo "Bože, Bože moj! Zašto? Kako?".

Name je naredil silno tesnoben vtis, da po nebu išče in kliče Boga.

Pogled nanj je bil strašen! V spomin se mi je vtisnil za vedno. Pozneje, že v Argentini, se mi je kdaj prikazal v sanjah.

Takoj sem pristopil k drugemu prostovoljcu, ki je stal kak meter meni bližje. Ne da bi ga jaz

kaj vprašal, me je prehitel:

»Poludil je !«

»Što se mu desilo? Zašto je krvav? Se stukao?« sem vznemirjen vprašal vse v isti sapi, presunjen.

»Ma nije, Bože sačuvaj! Partizani su ga.«

»Partizani? Gde, kako?« sem planil, kot od krogle zadet zdaj še od njegovega odgovora.

In zdaj slišim iz ust tega mladega Srba prostovoljca, česar sem se najbolj bal, kar nihče med nami ni mogel, ne hotel verjeti, niti misliti: da Angleži ne vozijo naše ljudi v Italijo, ampak jih izročajo komunistom v Jugoslavijo; da so srbske prostovoljce predali partizanom; da je on skočil z vlaka že pred tunelom in se rešil, njegovega ranjenega in znorelega tovariša pa so že na slovenski strani predora, pred Jesenicami, pričakani partizani brutalno izgnali z drugimi prostovoljci iz vlaka, jih odgnali nekam v bližino in klali z noži in streljali; on, samo ranjen, se je naredil mrtvega med mrtvimi in čakal noči, dokler niso straže odšle, v temi pa pobegnil in se preko hribov vrnil, da Slovence obvesti, kaj se dogaja. Glas se mu je tresel. Preden je kaj spregovoril, je premišljal, in šlo mu je na jok, ki ga je komaj zadrževal. Bil je mojih let in postave, v uniformi dostojno oblečen, v obraz upadel, izmučen, neprespan in objokan. Zasmilil se mi je. Jaz pa prestrašen, kot bi že bil pred izročanjem in klanjem, sem mu rekel, naj se me ne boji, da sem jaz navaden vojak prosvetar, da poznam prostovoljce, da sem še pred nekaj dnevi bil na predavanju generala Tatalovića, da imam prijatelje zboršaše in da poznan Dimitrija Ljotića, ki se je žal pred kratkim v Sloveniji smrtno ponesrečil.

»Pa ja sam njegov sin!« je planil in me objel.

Nisem mogel verjeti. Stal sem pred samim Ljotićevim sinom! Najmanjšega dvoma nisem več mogel imeti, da je resnično, kar mi je povedal. Polastil se me je še večji strah. Ljotić se je zdaj sprostil, razvezal se mu je jezik. Jaz pa že itak šokiran od pogleda na zmešanega in krvavega prostovoljca, sem otrpnil, kot bi vame udarila strela. Zazdela se mi je strašna že resničnost o angleškem izročanju sama. Prešinila me je misel, kaj me lahko doleti, če pridem v roke partizanom. Postal sem nestrpen, komaj sem Ljotića poslušal in začela so se mi rahlo tresti kolena; bal sem se tudi, da ne bom mogel skriti pred tako mladim Srbom svoje strahopetnosti. Mislil sem samo še na beg. Ko je Ljotić boleče, užaljeno potožil, da mu na domobranskem štabu niso verjeli, da mu niso hoteli verjeti, da so ga zaprli, zasliševali, celo topli (tukli), nisem vzdržal več.

»Oprosti!« sem ga prekinil, »Moram takoj obvestiti svoje prijatelje.« Nudil sem mu desnico, se zahvalil in poslovil. Ljotić mi je roko stisnil, zadržal in mi naročal, naj ne povem nikomur, če nimam vanj popolnega zaupanja, ker me utegnejo zapreti, pretepsti ali izročiti Angležem, kot so njemu zagrozili. Stisnila sva si roki, za hip bratsko objela in odhitel sem od njega. Šele na poti, oddaljen že, sem pomislil, kam se bo pa ta ubogi Ljotić zatekel s svojim nesrečnim soborcem v tisti osamljenosti? To me je tudi pozneje stiskalo v vesti vsakič, ko sem se spomnil nanj in na ta dogodek.

Najraje bi tekel pa se nisem upal; kdor bi me opazil, bi se vprašal, zakaj tečem. Gnala me je tesnoba; nisem se mogel znebiti prizora s krvavim norim Srbom, niti strahu pred množično izročitvijo komunistom. Hitel sem s koraki, kot bi hodil. Vznemirila me je tudi misel, da morda Angleži že obkoljujejo taborišče, da se ne bo moglo iz njega pobegniti. Ko sem videl med šotori nekatere moške v civilni obleki, me je zagrabila se nuja, da se moram znebiti svoje uniforme, preobleči v civilno obleko. Kje dobiti civilno obleko? Pri vseh takih pomislekih se me je polastila taka panika, da sem pri prvi hiši, ki je imela okno odprto, v upanju da imajo ljudje v hiši gotovo zame kako obleko, skočil v hišo kar skozi okno. Ko danes pomislim na tisti moj lahki skok si rečem, kje si moja uničena mladost!? V trenutku ko sem že stal v hiši na parketu, je, kot bi se domenila za sestanek, prihajal iz vrat in stopil v sobo človek – bil je

gospodar - in obstal pred menoj kot spomenik osuplosti in groze. Eden v drugega sva prestrašena strmela, kaj bo zdaj. Jaz sem samogibno pokleknil pred njega in mu na njegov izječljani »Goteswill, was machts du hier?« izdahnili v nemščini, kot sem znal, da die Englender izročajo našo vojsko komunistom v Titovo Jugoslavijo, da jo tam komunistični partizani vse vprek streljajo; da sem to pravkar zvedel od nekoga, ki je ranjen ves krvav pribežal od tam. S sklenjenima rokama, na njegovih kolenih, sem ga prosil, naj mi za božjo voljo posodi ali podari kakršno koli staro ali novo obleko ali plašč, ker v civilni obleki se morda rešim smrti.

»Mein Got, Ich hab keine! Bier sind schon andere gekommen, alles ist weg « Moj Bog, nobene nimam! Sem so prišli že drugi, vse sem ze razdal.), mi je odgovoril dobri človek ter mi odkimaval z glavo z izrazom neskončnega obžalovanja in usmiljena. Tako sočutno me je gledal, da sem se jaz skoraj razjokal; on pa je takoj odprl omaro in mi iz nje ponudil kratke črne hlače. „To je vse, kar imam“ je rekel.

Zagrabil sem te kratke hlače z izrazom hvaležnosti, kot bi mi dal celo obleko. Takoj sem hlačke zvil v ovoj, da bi jih tako skrtil pred drugimi zunaj. Seveda sem tudi pomislil, kakšna donkihodska figura bom v kratkih hlačah in v vojaških škornjih do kolen? Že ko je človek pred menoj zadobival podobo živega Kristusa, sem bil že na meji, da bi ga zaprosil še za nizke čevlje - ki jih je imel obute - v zameno za moje škornje. Pa se žal nisem upal spustiti tako globolo s predrznostjo. (Pozneje sem tolikšno svojo občutljivost neštetokrat obžaloval; morda bi tej dobričini celo ugajala ta zamena.)

Človek je bržkone opazil, da je bilo na meni vse pripravljeno na beg; verjetno v skrbeh, da bom iz hiše skočil ven skozi okno, kot sem prišel, me je prijel trdno za roko ter me s hlačkami pod pazduho vlekel iz sobe čez hišo do vhodnih vrat.

»Danke! Danke. Viele Danke!« sem ponavljal in zahvaljeval hitro, kot sva hitela, pri vsakem koraku do zadnjega; Tam mi je krepko stisnil roko ter stisnjeno zadržal; preden mi jo je spustil, me je z njo pognal naprej, sam Bog ve, ali kot goloba ali kot krokarja, in glasno vzdihnil : »Got sei mit dir!« (Bog bodi s teboj!)

Do danes nisem pozabil tega človeka, bil je kot Kristus.

S kratkimi črnimi hlačami pod pazduho mi je med hojo začel prejšnji preplah pojenjati. Ob mislih na prijatelja, ali ju bom našel v šotoru ali ne, in tudi, kje bi mogel svoje škornje zamenjati za čevlje, zagledam pred seboj prihajati naproti dr. Franca Blatnika, salezijanskega duhovnika, mojega nedavnega zavodskega predstojnika, pri domobranci pa oficirja in šefa propagande v Novem mestu. On je tudi vodil skupino domobrancev na časnikarski obisk v Berlin oktobra 1944, v katero je prav on določil tudi mene. Hitro se je bližal. Že kako leto dni ga nisem videl in prej bi se nadejal srečati hudiča, kot njega. V hipu me je prešinilo vse, kar sem mučnega doživel s tem duhovnikom in zavodskim predstojnikom pederastom. Kdaj drugič, bi se mu izognil, ali se naredil, da ga ne vidim, zdaj pa mi je vest narekovala: »Povej mu! Moraš mu povedati! On je duhovnik in oficir, njemu bodo verjeli « ... Ko sem bil na tem, da se z njim križam, sem ga ustavil - tega se spomnim, kot bi bilo včeraj - in nagovoril, ne da bi vedel, če me je spoznal takoj ali ne: »Gospod doktor, oprostite! Vi ste duhovnik in domobranski oficir!? Vam bodo gotovo verjeli, kar vam bom zdaj povedal. Pravkar sem se srečal z Ljotičevim sinom; z njim je bil neki starejši Srb prostovoljec, v nogo ranjen, v krvavi uniformi in mešalo se mu je. Oba sta pribežala čez hribe iz Slovenije, kamor so jih Angleži natrpane v tovornih vagonih izročili partizanom. Ljotičev sin je pred tunelom skočil z vlaka in pobegnil, drugi prostovoljec pa je bil že onstran tunela pred Jesenicami izgnan z vlaka med tistimi, ki so jih partizani takoj z noži klali in streljali. Ljotičev sin je šel takoj na naš štab, da ga o vsem obvesti .. Na štabu pa mu nisi verjeli, ampak so ga zaprli, zasliševali in topli. Vam pa bodo to gotovo verjeli, ker ste duhovnik in oficir; zato sem vas tudi ustavil, da vam to povem.«

Dr. Blatnik je gotovo opazil preplah na mojem obrazu, v glasu in govorjenju, moral bi mi verjeti že zaradi tega. Pa me je še gledal sovražno in me zavrnil osorno: »To je navadna partizanska propaganda, to je laž! Če boš take alarmantne vesti širil, te dam zapreti! Si me razumel?« je bruhnil vame z meni neznanim oslabelim glasom upadlim obrazom, zelo shujšan; oblečen v civilnih hlačah in v nečem srajci podobnem; ne v domobranski oficirski uniformi, kot sem ga zadnjič videl, in ne v črnem talarju z belim kolarjem, kot sem se ga spominjal iz zavoda. In zdaj mi je moj dobrotnik zagrozil, da me bo dal zapreti ... Brž sem odšel naprej izpred njega, ne da bi ga pozdravil. Nikdar več ga nisem videl in tudi on mene ne. (Pač pa sem o njem že po nekaj dnevih zvedel v begunskem taborišču v Špitalu, junija 1945, da se ta gospod doktor in domobranski nadporočnik ter bivši šef propagande v Novem mestu, ni vkrcal na noben domobranski transport, ne za v Italijo ne za Jugoslavijo. Zvedel sem tudi, da so se že naslednji dan po mojem srečanju z njim pojavili po vetrinjskem taborišču obešeni napisi, da bo vsak, ki bo širil alarmantne reči, ustreljen ...

Komaj sem se pomiril od trčenja z dr. Blatnikom, sem po kakih prehojenih petdesetih metrov, na čudo, zagledal pred seboj med redkimi drevesi in šotori asketsko postavo in obraz v civilno obleko oblečenega salezijanca duhovnika iz Rakovnika č.g.Cvetka. Tudi njega nisem videl že nekaj let, vendar sem ga takoj spoznal. Mogoče je hitel prav za dr. Blatnikom. S tem gospodom in mojim predstojnikom nisem v zavodu nikdar imel ene žal besedice. Brez pomišljanja sem se v hipu odločil, da ga obvestim, čeprav mi dr. Blatnik ni hotel verjeti.

Cvetko me je spoznal, ni pa pokazal nobenega veselega presenečenja, kot je običajno, kadar se po dolgem času srečata dva prijatelja. Ustavil sem ga in spoštljivo pozdravil: »Gospod Cvetko!.. .. Vi ste duhovnik in vam bodo verjeli, kar vam bom zdajle zaupal« sem mu ponovil, kar sem malo prej povedal dr. Blatniku. Cvetko me je sicer pozorno motril in poslušal, ko pa sem končal, nisem na njegovem obrazu opazil nobene spremembe, nobenega vznemirjenja ali drugega znaka, da bi mi kaj verjel. Odgovoril mi je takole: »Veš kaj, to mora biti zvita partizanska propaganda. Saj jo, vendar, poznaš. Najbolje bo, ti svetujem, da tega ne praviš nikomur več.« Vnovič sem osupnil, še bolj; tudi ta duhovnik mi ni verjel; skušal sem ga prepričati in obenem sebe opravičiti, da vendar ne bom jaz razširjal partizanske laži ter da je nemogoče, da bi Ljotičev sin, kakršnega sem videl in poslušal govoriti in stati v družbi ranjenega soborca Srba v krvavi uniformi in zblaznelega, da bi v takem stanju širil med Slovenci takšne strašne laži. Moj Bog, jaz pa se tega nisem izmislil! Njegovega odgovora nisem zdaj niti pričakoval, pač pa sem zaznal, da izgubljam dragocen čas za svojo rešitev. Kakor sva se srečala, sva se tudi poslovila. Nikoli več se nisva videla v življenju. Zvedel pa sem pozneje v špitalskem taborišču, da se je tudi ta gospod Cvetko izognil angleškemu izročanju komunistom, kakor dr. Blatnik ...in še marsikdo od njune bratovščine, kljub svojemu prepričanju in veri v Angleže.

Zdaj trdno odločen, da ne povem več nikomur ničesar, sem hitel naravnost proti svojemu sektorju taborišča. Spomnim se, da sem mimogrede gledal s tesnobo hoditi sem in tja med šotori, zasilnimi bivališči vseh vrst in vozovi tu domobrance, tam ženske in otroke in stare ljudi brez zavesti, da ne vedo, kaj se dogaja, kaj jih čaka ... Zdeli so se mi, da se gibljejo z menoj vred v megli neke zakletosti, z razliko da jaz vem, kar oni ne vedo, jaz pa jim ne morem in ne smem pomagati. Tudi če bi začel kričati, bi rekli, da sem zblaznel.

Na srečo, ko sem dospel, ni bilo na prostem med šotori nikogar, ne stotnika Boha ne drugih oficirjev; zdelo se mi je to nenavadno. Kje so bili? V svojem šotoru sem si hitro kar po sebi pomeril pridobljene kratke hlače, jih skril v nahrbtnik in šel takoj iskat svoja prijatelja domobranca: (T(erčiča) S(tojana) in M(ilkota). Seveda sta mi oba takoj vse verjela ter me skušala pomiriti, sama vidno silno vznemirjena. Stojan T. je vzkliknil: »Kakšna sreča, kakšen

slučaj, da si se srečal prav z Ljotičevim sinom!« (Zame je bil in je še danes to čudež, božja milost, ki me je obvarovala smrti; morda za dar tolikšne vere in zaupanja vanj, morda kot dolžnost, da o njem in tem drugim pričam.)

»Ubogi Ljotić, namesto da bi ga na štabu odlikovali z najvišjim slovenskim vojaškim znakom, so ga zaprli in topli« smo v zaupnem pogovoru, oddaljeni od šotorov na Vetrinjskem polju blizu Gosposvetskega, med seboj ponavljali. In danes, ko to pišem, se vprašam, kaj je nas katoliške Slovence tistega časa zavedlo, da smo s tako trmo vztrajali v tolikšni megli izven realnosti?)

Kot zarotniki zbrani smo odločili in naredili načrt, kako nemudoma, še tisti večer, odidemo iz taborišča. Tako tudi, da ne bomo ničesar povedali ne komandantu Ivanu Bohu ne nobenemu drugemu oficirju. Stojan me je celo opozoril, da bi mi Ivan Boh utegnil še zobe izbiti iz ust, kot mi je bil to zagrozil, če bi govoril proti Angležem. Prišli smo do prepričanja, da je najbolje, da obvestimo samo stotnika Vuka Rupnika. Tudi če nam on ne bi verjel, nas ne bi spravljal v nobeno nevarnost; računali smo, da nam bo on povedal svoje mnenje, ali kaj svetoval glede naše odločitve, da pobegnemo iz taborišča. Od njega pa smo želeli dobiti tudi neko, vsaj moralno, dovoljenje za pobeg in nanj prenesti svojo vojaško dolžnost, ki je mi navadni vojaki nismo mogli izvršiti: da on obvesti tako grozljivo vest tam in tistemu, ki je bil za to odgovoren, ki bi vedel, kaj storiti v tisti psihozi vere in zaupanja v verolomne Angleže, ki je poneumila takrat katoliške Slovence.

Stotnika Vuka Rupnika smo našli, ko je čistil svoj avtomobil. Stojan nas je predstavil, besedo pa je prepustil meni, ker da sem se jaz srečal z Ljotičevim sinom in mu bom zato jaz najbolje povedal, kaj mi je Ljotić zaupal. Rupnik me je sprva poslušal stoje s čistilno cunjo v roki, kmalu pa se je, ne da bi se mu obraz kaj spremenil, sklonil in naprej loščil svoj avtomobil. Imel sem vtis, da ga moje poročilo ni zanimalo, da mi ni verjel, tudi kot bi on že vse vedel ter je bil prav zaradi tega zatopljen v svoje misli. Zravnal se je spet ter prisluhnil, ko sem omenil, kako se mi je Ljotić skoraj v joku pritožil, da so ga na našem štabu zasliševali in topli, da mu niso ničesar verjeli, v svoji nezaupljivosti pa hoteli izvleči sam Bog vedi kaj. Opozoril sem ga tudi, da sem doslej seznanil o tem edinole dr. Blatnika in salezijanskega duhovnika Cvetka, ki da sem ju slučajno srečal neposredno po za Ljotičem, da sta me oba zavrnila, da je vse lažna partizanska propaganda; da mi je dr. Blatnik celo zagrozil, da me bo dal zapreti, če bom še komu to govoril.

Kakor se spomnim, ni sprva Vuk Rupnik ne potrdil ne zanikal resničnosti Ljotičevega sporočila. Za čudo mirno, ne da bi prenehal čiščenjem svojega avtomobila (bil je to majhen nov kombi, svetlo rjavkaste barve, postavljen med dvema debloma tamkajšnjih dreves), se je zahvalil na precej formalen način, da smo mu prišli poročat. Takrat je prevzel besedo Stojan T in Rupniku rekel, da smo se mi odločili skrivaj zapustiti taborišče, ker smo tudi slišali, da bodo Angleži taborišče obkolili s tanki, da ga prosimo za nasvet in dovoljenje, ker se ga ne upamo prositi pri kom drugim.

»Idite, čimprej izginite!« se spomnim, da je Rupnik odgovoril, »jaz ne morem, ne smem, jaz sem komandant, jaz ne morem zapustiti svojih vojakov. Vi pa izginite!« je rekel eno za drugim in v tonu, kot bi nas hotel s tem tudi odpraviti. Zdaj nismo imeli mi nobenega dvoma več, da je on verjel v resničnost britanske izdaje. Pri tem je uporabil besedo izginite, ne zapustite, ali pojdite ali pobegnite. Poslovili smo se od Vuka Rupnika kot od junaškega poveljnika ter svojega visokega občudovanega častnika in prijatelja.

(Dočim sem generala Leva Rupnika, njegovega očeta, obiskal v skupinici fantov in deklet iz begunskega taborišča v Serviglianu leta 1945, ko se je se nahajal v hrvaškem begunskem taborišču v Fermu v Italiji, preden so ga Angleži izročili (po krivdi ali nesposobnosti vodstva beguncev) v Titovo Jugoslavijo in v smrt, pa Vuka Rupnika nisem več videl v Evropi. Srečal in govoril sem z njim šele po mnogih letih v Argentini na nekem sestanku Slovenskega državnega gibanja, h kateremu sem se pridružil, pri dr.Stanetu Zupanu, kar bom opisal na drugem mestu. Tukaj zapišem le to, da se je takrat na moje vprašanje, če se spomni na te trenutke v Vetrinju, ko smo mu prišli poročat o srečanju z Ljotičevim sinom in o angleškem izročanju srbskih prostovoljcev in domobrancev komunistom v Jugoslavijo, se je opazno, dvakrat različno stavljenemu vprašanju, izognil odgovoru, ko je hip zatem odgovarjal sproščeno na moja vprašanja o njegovem očetu. Vtis sem imel, da se je izogibal ožjega stika z menoj prav zaradi tistega obiska nas trojice domobrancev pri njem v Vetrinju; na tisto takrat tako važno »reportažo« o Ljotičevem pričevanju, ni mogel vendar nikoli pozabiti. Menim, da ga je v dnu viteškega junaškega srca glodal - črv nepotrebne, nespametne samoobtoževanja, ker se je rešil pred albijonsko izdajo ter poznejšo gotovo grozno mučeniško smrtjo, kot je pričakala njegove junaške in zmagoslavne borce njegovega Rupnikovega udarnega bataljona, ki je v Borovljah premagal in pognal boljševice v beg v zadnji, simbolni(!) bitki Druge svetovne vojske in komunistične revolucije v Jugoslaviji.)

Ko smo odhajali od Vuka Rupnika, smo sklenili, da zapustimo takoj, že ob sončnem zahodu, mesto v svojih šotorih. Jaz sem nestrpno ob šotoru gledal na sonce, ki je lezlo po nebu počasi kot še nikoli, in meril čas po razdalji sonca do vrhov smrek na bližnjem hribu. Ko se je sonce dotaknilo teh vrhov, sem zapustil svoj šotor. Na poti proti jezeru smo se vsi trije pričakali vsak s svojo kanto s perilom v eni roki, z nahrbtnikom, v katerem sem nosil nekaj reči še iz Slovenije, pa v drugi roki, tako da je bil videz, kot da se gremo kopat in prati perilo k bajerju; tja so se namreč vsak dan hodili kopat ali perilo prat vojaki, zato ni mogel nihče sumiti o kakem drugem našem namenu. Sklenili smo, da bomo bajer, če bi bila kje angleška straža, v temi preplavali do najbolj oddaljenega brega. Straže smo se zelo bali, vendar smo morali tvegati. Na poti smo srečavali tiste, ki so se od bajerja vračali; nobenemu nismo vzbudili pozornosti. K sreči ni bil med njimi noben znanec. Na hribu s smrekovim gozdom je za ostrimi vrhovi smrek že zahajalo rožnato sonce z bleski svojih zadnjih žarkov. Že od daleč smo opazili, da so se v bajerju še kopali neki vojaki. Zato smo hojo zavlačevali, postajali, pri bajerju pa hlinili, da iščemo ugodnejše mesto za dostop v vodo. Perilo smo pri tem premetavali iz kant vsem na ogled ter se pomikali naprej, dokler ni iz bajerja stopil in se napotil proti taborišču zadnji kopalec. Ko se je zmračilo, da ni bilo videti nikjer žive duše, smo se začeli po vodi oddaljevati, previdno brodeči, da ne bi zašli kje na globoko. Ko se je mrak tako zgostil, da se ni videlo več na drugo stran jezera proti samostanu, smo skočili na breg, se pri bližnjem gozdu obrisali, oblekli in obuli, raztrgali vse fotografije, pisma in vse, kar bi nas lahko kje izdalo. Na srečo so mi šle podarjene kratke hlače prav, le ohlapne in malo prekratke so mi bile. »Izdajali te bodo škornji,« sta se prijatelja ponorčevala. Bomo že našli kje kakšne dolge hlače, nizke čevlje ali pa kak prepričljiv izgovor.« (To je bila iluzija!)

V zavesti negotovosti, vendar srečnega bega iz taborišča, sem se jaz, stopajoč zadaj za prijateljema pokrižal in priporočil Bogu, in vsi trije smo se podali v noč. Hiteli smo, da bi se čim bolj oddaljili. Namenili smo se, da bi se 'pritihotapili v Švico, ni se nam zdelo varno nikjer drugje v Evropi. To pa se je kmalu izkazalo za utvaro, tako prazno, kot je bila naša vera o angleskem gentlemenstvu in njihovi vojaški časti.

Branko Rebozov,
v Buenos Airesu, 12. marca 2008.